

POLEMICI CORDIALE

Centenarul Noica

ADRIAN NIȚĂ

Anul 2009 marchează pentru comunitatea noastră filosofică, și nu numai, un foarte important eveniment: aniversarea unui secol de la nașterea filosofului de la Păltiniș. Înainte de a prezenta câteva dintre „realizările” venite să marcheze acest eveniment, vrem să subliniem câteva aspecte generale cu privire la posteritatea filosofului.

Un aspect care mi se pare deosebit de important este creșterea exponențială a studiilor dedicate lui Noica. Practic, după 1987, anul dispariției filosofului, s-au elaborat aproape 20 de volume de studii dedicate vieții și operei filosofului și câteva sute de articole. (Să notăm că în 1990 nu erau scrise despre Noica decât două lucrări: *Jurnalul de la Păltiniș* și *Epistolar*, lucrări editate de Gabriel Liiceanu). Astfel, s-a scris despre dandysm, mitul școlii și publicistica de tinerete (Ion Dur), ontologia lui Noica (Ion Hirghidus, Sorin Lavric), filosofie și naționalism (Alexandra Laignel-Lavastine), revolta individualului (Emilia Guliciuc), filosofia istoriei (Ion Militaru), rolul procesualității (AD Giulea), originile filosofiei nicasiene (Laura Pamfil), Noica și mișcarea legionară (Sorin Lavric) etc. În plus, s-au elaborat două monografii (autori Cornel Moraru și Ion Ianoși) și un dicționar de termeni filosofici (de Florica și Marin Diaconu).

Un alt aspect important este că există câteva teme de mare actualitate prezente în opera lui Noica, teme ce manifestă un mare potențial: criteriul ființei, modelul ontologic, procesualitatea, rolul potențialității, teoria categoriilor, ideea de timp, teoria elementului, instanțele ființei etc. Dacă despre unele din aceste teme au început să apară studii, există

câteva teme sau locuri din opera nicasiană ce reclamă analize viitoare. Am în vedere, în special, meditația lui Noica cu privire la ideea de Europa, cu privire la modelul cultural european și, în general, toată latura dedicată filosofiei culturii și valorilor. Faptul că studiile pe această linie sînt puține se explică prin aceea că filosoful de la Păltiniș a abordat aceste probleme în mod colateral, printre rînduri. Excepția, notabilă, este lucrarea sa *Modelul cultural european*, în care sînt folosite câteva idei, rezultate din lucrările sale de ontologie, pentru a prezenta schema, structura și modelul culturii europene. Cred că o analiză comparativă a acestei lucrări cu altele elaborate de filosofi europeni ai anilor '80, ar putea arăta imensa contribuție a lui Constantin Noica la nașterea ideii de Europa.

După aceste considerații generale, putem trece în revistă câteva din evenimentele cele mai semnificative petrecute în acest an pentru a marca centenarul Noica. La capitolul apariției editoriale se cuvin a fi semnalate nu mai puțin de cinci lucrări: Marin Diaconu (coord.), *Modelul cultural Noica* (Fundatia Națională pentru Știință și Artă, București), Stan V. Cristea, *Constantin Noica. Repere bibliografice* (Editura Universității București), Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva securității* (Humanitas, București), Andrei Pleșu et alii, *Despre Noica. Noica inedit* (Humanitas, București), Adrian Niță, *Noica: o filosofie a individualității* (Paideia, București).

Cele două volume editate de distinsul Marin Diaconu cuprind o serie de amintiri, portrete, comentarii ori evocări ale unora dintre cei care l-au cunoscut pe filosof, într-un fel sau altul, de-a lungul timpului.

Documentele din arhivele securității, scoase la lumină de Dora Mezdrea, arată felul cum a fost urmărit clipă de clipă Noica de către lacheii regimului comunist. Parțial, după 1945 și pînă la moartea sa, în jurul lui Noica s-a țesut o densă rețea de securiști, informatori și colaboratori, care urmărea să raporteze totul despre întîlnirile și discuțiile sale. Așa se face că lui Noica i s-au deschis un dosar penal, două dosare de spionaj, un dosar de obiectiv, un

dosar de urmărire informativă (pînă în 1978), un dosar de problemă și două dosare de urmărire informativă (din 1979 pînă în 1987). Autoarea a selectat, din cele 14 volume dedicate lui Noica din arhivele securității, un număr de 155 de documente în care apar câteva elemente esențiale ale raporturilor lui Noica cu Securitatea română.

Lucrarea *Despre Noica. Noica inedit* cuprinde o serie de opt studii elaborate de Gabriel Liiceanu, Alexandru Dragomir, Dan C. Mihăilescu, Andrei Cornea, Andrei Pleșu, Ioana Pîrvulescu, Sorin Vieru, Sorin Lavric, urmate de câteva inedite (o conferință și câteva scrisori ale lui Noica). Lucrarea se încheie cu un grupaj de versuri ce pornesc de la o fotografie a maestrului.

Lucrarea noastră *Noica: o filosofie a individualității* tratează despre relația dintre individual și universal în opera lui Noica și ajunge la concluzia că trăsăturile fundamentale ale individualității de tip nicasian se suprapun aproape perfect peste trăsăturile individualității romantice. Această concluzie are marele merit că aruncă o lumină complet diferită asupra unor importante teme ideologice (naționalismul, protocronismul, neimplicarea civică etc.) și metafizice (identitate și individuație, intensiunea și extensiunea termenului „individual” la Noica, instanțele ființei etc.), ce are darul de a sublinia cît de profund era conectat Noica cu marea filosofie europeană.

Dintre manifestările științifice vom semnală, pentru început, simpozionul internațional „Constantin Noica e la filosofia come salvezza”, desfășurat la Accademia di Romania, Roma (pe 3 iunie) și la Universitatea „La Sapienza” din Roma (pe 4 iunie). Au participat: Mihai Bărbulescu, HRP Patapievici, Mihai Nasta, Andrei Cornea, Roberto Scagno, Pietro D’Orlando, Giovanni Rotiroti și alții.

La Facultatea de Filosofie din București a avut loc pe 24 și 25 aprilie simpozionul național cu tema „Gîndirea lui Constantin Noica astăzi”, la care s-a discutat despre: interogația transcendentă în opera lui Noica (Mircea Flonta), metafizica și tehnica rațiunii (Ilie

Pîrvu), elemente pentru o etică nicasiană (Sorin Vieru), despre conceptele deschise (Gheorghe Vlăduțescu), spirit și spiritualitate românească în gîndirea de tinerete (Costin Aslam), ideea devenirii întru ființă (Alexandru Boboc), despre logica lui Hermes (Mircea Dumitru), instanțele ființei (Adrian Niță) etc.

O manifestare aniversară a avut loc pe 16 iulie la Muzeul Național al Literaturii Române, sub genericul „Arhitectura ființei”. Au participat Eugen Simion, Marin Diaconu, Stan V. Cristea și alții. Tot cu acest prilej s-au lansat volumele dedicate lui Noica elaborate de Marin Diaconu, Dora Mezdrea și Stan V. Cristea (amintite și de noi mai sus).

În fine, cea mai recentă manifestare s-a desfășurat la Departamentul de Filosofie din cadrul Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Craiova. Simpozionul internațional „Filosofie și logică la Noica” a grupat specialiști și iubitori ai lui Noica ce au prezentat comunicări științifice despre: meditația lui Noica despre cultură (Adriana Neacșu), Noica și Goethe (Claudiu Baciu), filosofia lui Noica între suflet și spirit (Ion Hirghidus), Noica în secolul XXI (Sorin Lavric), cum gîndesc românii (Cristi Trandafir), Noica despre limbajul poetic eminescian (Lorena Stuparu), individual-general (Adrian Niță), provocări ale semioticii (Titus Lates), critica relativismului epistemologic (Ionuț Răduică), noul spirit antropologic (Marian Bușe), riscurile filosofiei (Marian Panait).

Se observă cum interesul pentru Noica este canalizat nu numai spre aspectele ideologice sau politice ale vieții sale dar și, ori mai ales, spre aspectele general filosofice. Probabil că a sosit momentul ca discuțiile purtate în jurul filosofului să fie eliberate de patimile ideologice și să lase loc unui dialog sincer, nepărtinitor și fără prejudecăți. A sosit momentul ca adulatorii să-i recunoască erorile iar dușmanii să-i recunoască marile merite filosofice și, în general, culturale. Numai pe această bază etică centenarul Noica poate marca un pas mai departe în exegeza nicasiană, un pas care să ocolească divizarea ce se manifestă în cîmpul filosofiei și culturii mioritice. Mai ales că divizarea în grupuri și găști nu era nicidecum o idee agreată de filosoful de la Păltiniș, ce s-a arătat mereu deschis spre dialog și toleranță.

Puccini și Kavafis

LIVIU FRANGA

Se dedică ultimele trei Rame puccinienilor fără limite Dan și Marlen Negrescu

Unul dintre cuvintele preferate și repetate ale maestrului italian, după cum știm de la biografia sa, era următorul: „Am mai multă inimă decît geniu”. Operele lui Puccini, de la debutul cu *Le Villi* (în 1884, pe cînd avea 25 de ani), pînă la „neterminată” (*L'incompiuta*) *Turandot* (1924, anul dispariției compozitorului, la 65 de ani, cu premiera postumă în 1926, sub bagheta dragului și afurisitului prieten Arturo Toscanini), confirmă din plin, și fiecare în parte, adevărul autocaracterizării. „Inima” lui Puccini (*il cuore*, sinonim cu *l'anima*) este, la acest vrăjitor al sunetelor, o chemare neistovită spre înalt, bine și frumos, spre triada adevărului unic, irepetabil,

al vieții. O chemare la fel de armonioasă precum cîntecul irezistibil seducător al miticelor Sirene, la care alude murmurul celuilalt solar mediteranean, grecul Kavafis. Pe al cărui pașaport, în dreptul rubricii *profesie*, scriitorul însuși declarase autorităților să treacă un singur cuvînt: *poet*. Iată începutul, de cîntec, al următorului poem: „Am admirat atîta frumusețea/că plină mi-e acum de ea privirea.” (*Am admirat atîta* – traducere de Elena Lazăr)

La ambii creatori, frumusețea nu există în sine, ea se topește în trăirea iubirii, fără de care, pentru amîndoi, nu pot ființa nici omul, nici umanitatea. O iubire zguduitoare, nesăturată, de viață, de uriașele ei lucruri mărunte, dar adevărate, o iubire a lumii în și cu prea plinul ei de zgomote, furii și umbre, o iubire a vieții care, ca viață omenească, ne este dată o singură și numai o singură dată. Pentru italianul muzician, ca și pentru strămoșii săi antici, viața, luminată totuși, chiar și în firidele cele mai ascunse ale sufletului, de iubire, este totuna cu visul; dar unul, spune el, cu ochii deschiși: *sogno ad occhi aperti*... În nici o creație pucciniana nu lipsește iubirea: *Vissi d'arte, vissi d'amore*... Dimpotrivă, unicul impuls vital de acolo vine, iar operele muzicianului, adunate laolaltă, nu fac împreună altceva decît o sin-

gură poveste de iubire, potrivită pe mereu alte chipuri. În celălalt colț al Mediteranei, poetul grec, aflat în pragul înserării, lăsa posterității, în doar șapte versuri, un legămînt neclintit de credință, tot în artă, în arta sa, care – constată el cu deplină mulțumire – l-a exprimat cu totul: „Dorințe și senzații/ eu am adus în Artă. – Chipuri și siluete/ abia întrezărite; nesigure-amințiri/ de iubiri ne-mplinite.” (*Eu am adus în Artă*; același traducător).

Muzician sau poet, grec sau italian, Puccini și Kavafis au trăit, așadar, din plin, fiecare în maniera artei lui, cotidianul și realul prezentului contiguu, în dauna transcendentului. Adevărul, fie și brutal, al vieții de zi cu zi, banalul fapt divers, care poate ridica furtuni, nimicul semnificativ al lucrurilor omenesti, simple și efemere – iată fundalul generic al dramei pucciniene, una a sensibilei, dureroasei deschideri spre în afară a interiorității. Înclinîndu-se, cu o ușoară reverență, înaintea celui pe care, din toată inima ei de fată la cincisprezece ani, și-l dorește stăpînul pentru totdeauna al vieții, Cio-Cio-San murmură, înroșindu-se: *Noi siamo gente avvezza/ alle piccole cose/ umili e silenziose;/ ad una tenerezza/ sfiorante e pur profonda*... În cealaltă viziune, kavafică, Poezia nu este geamul prin care vedem realitatea, ci chiar realitatea pe care o vedem cu ochii noștri fizici.

Scormonind, însă, în ea, asemenea căutătorilor din veacul *el dorado*, dăm de ascunsul (aurdar) al frumuseții. Arta Poeziei la Kavafis nu atît dezvăluie viața cît, prin trăirea frumuseții, o duce pînă în străfunduri, o „completează”: „Mă las în voia Artei./ Ea știe să dea des formă Chipului Frumuseții;/ pe nesimțite-aproape ea viața completează./ asociind impresii, asociind și zile” (*ibid.*, același traducător).

Rezultă de aici, în sfîrșit – încercarea noastră de punere alături, deși se oprește acum, se află doar la începutul drumului –, că, atunci cînd apar, istoria și prelungirea ei înapoi în rădăcini – mitul – reprezintă, la poet ca și la muzician, modul cel mai de-subiectivizat, cel mai profund simbolic de acces spre adevărurile ultime. Istoria și mitul instituie la Kavafis un alt fel de percepere și trăire (*modus uiuendi*) a(l) cotidianului. Adică a(l) eului, simultan auctorial și biografic. La celălalt, în *Tosca*, *Gianni Schicchi* și, mai ales, în *Turandot*, istoria și dublul ei, mitul, își încheie aparentul detur prin (re)descoperirea atemporalului, eternului, cosmicului prezent: *e lucevan le stelle*...

Cu Puccini, drama muzicală italiană pare a se fi oprit, de 85 de ani încoace, la zenitul capodoperei. Prin Kavafis, poezia greacă nouă, de cea mai tare și veche esență, s-a instalat în înălțimi uranice, pe care succesorii, ca și în primul caz, au încercat să le atingă doar.

Veacul al douăzecilea – ultimul, pînă acum, clasic, în cea mai pură, aproape irespirabilă, modernitate.